

CARTA EUROPEA DE IS LIMBAS REGIONALES E DE MINORIA ISTRASBURGU, 5 DE SANTUAINI DE SU 1992.

PRESENTADA

Is Istados chi sunt in parte de su Cunsígiu de s' Europa e chi ant firmadu custa Carta, postu in contu ca su Cunsígiu de Europa tenet s' iscopu de atuare una unione prus istrinta intra de is Membrus pro amparare e promovere is printzípius chi sunt PATRIMÓNIU ISSORO, postu in contu ca s' amparu de is limbas regionales o de is minorias istóricas de s' Europa, fintzes de cussas limbas chi sunt pro si che ispèrdere, agiudat a arregòllere e a fàghere crèschere is traditzionis e sa arricchesa culturale de s' Europa, postu in contu ca su diritu de impreare una limba regionale o de minoria in sa vida privada o púbblica est unu diritu imprescritibile, cunforme a is princíprios chi sunt inditados in su Acórdiu Internatzionale de is Diritos Tziviles e políticos de is Natziones Unias e cunforme a su sentidu de sa Cunventzione pro s' amparu de is Diritos de s' ómine e de is libbertades de prus importu de su Cunsígiu de s' Europa, postu in contu su tribàgliu fatu de sa CSCE, pro cantu pertocat su Atu de Helsinki de su 1975 e de su documentu de s' atóbiu de Copenhagen de su 1990, postu in craru su valore de su plurilinguismu e cunsiderau ca su de promovere is limbas regionales o de minoria non depet essere fatu a dannu de is limbas ufitziales, ischinde ca s' amparu de is limbas regionales o de minoria in is Natziones de s' Europa concurrat a chi pesare una Europa fundada asua de is printzípius de democratzia e de is diversidades de is culturas regionales, postu in contu is cunditzones e is traditziones istóricas de dogna Nazione de s' Europa, **ant istabbilidu totu is cosas chi sighint:**

I Parte

Articulu 1

Definitziones

Cunforme a custa Carta:

a) Candu si ant a mentovare is limbas regionales o de minoria si at a cherere foeddare de is limbas:

1. Impreadas intra de is làcanas de unu Istadu de tzitadinos chi sunt de su Istadu etotu e chi formant unu grupu prus piticu de cussu de totu sa populatzione
2. Chi sunt diferentes de is limbas ufitziales de su Istadu chi non sunt ne dialetos de sa limba ufitziale ne limbas de is emigrantes;

b) Su **territóriu in ue benit impreada una limba regionale o de minoria** est cussu logu in cue custa limba est sa manera de foeddare de meda gente tantu de giustificare su pònnere in pràtica is mezos de amparu e de avaloramentu previdios de custa Carta;

c) Is **limbas non territoriales** sunt cussas limbas impreadas de unas cantas persones de su Istadu diferentes de sa limba impreada de s' atra gente e chi non podent essere cullegadas a unu logu de su Istadu etotu.

Articulu 2

Impenzas

1. Dognunu si pigat s' impita de aplicare is dispositziones de sa Parte II a totu is limbas regionales o de minoria impreadas in logu suu chi sunt cunforme a s' art. 1
2. Pro cantu pertocat calesisiat limba inditada, candu benit fata sa ratífica, cunforme a su art. 3, dogna parte si pigat s' impita de aplicare assumancu trintachimbe paragrafos seberaos intra de su chi est dispostu in sa parte III de custa Carta, e intra custos assumancu tres seberaos intra de is art. 8 e 12 e unu in dognunu de is articulos 9,10,11 e 13.

Articulu 3

Modalidades

1. Dogna Istadu contraente depet inditare in su paperi de ratífica cosa sua, dogna limba regionale o de minoria o dogna limba ufiziale prus pagu foeddada e connota in su territóriu cosa sua, chi tocat a aplicare is paragrafos seberaos cunforme a su art. 2 paragrafu 2.
2. Dogna parte podet notificare a su Segretariu Generale, candu cheret, chi atzetat is óbbrigos chi ndhe calant de is dispositziones de dogna paràgrafu de sa Carta, chi no fuit istetiu postu in craru in su instrumentu de ratífica o chi at a aplicare su paragrafu 1 de custu articulu a atras limbas regionales o de minoria o a atras limbas ufiziales prus pagu foeddaddas in su territóriu de su Istadu.
3. Is impitas previdias in su paràgrafu de ainnantis, sunt cunsideradas parte de sa ratífica, de sa acetatzione o de s' aprovatzione e tenent su propriu efetu comintzandde de candu ant a essere notificadas.

Articulu 4

Istatutos de protetzione

1. No si agatat dispositzione peruna de custa Carta chi podet essere pigada comente limite de is Diritus garantidos de sa Cunventzione Europea de is Diritos de s' ómine.
2. Is dispositziones de custa Carta non pregiudicant is dispositziones prus favorevoles chi dissipinant su istadu de is limbas regionales o de minoria o su istadu giuridicu de is pessones chi appartenint a minorias, chi esistint giai o sunt previdias de acordos internatzionales o multilaterales.

Articulu 5

Obrigos chi giai esistint

In custa Carta nudda podet implicare su diritu de comintzare una calesiat atividade o una atzione chi andet contra a is iscopos de custa Carta de is Natziones Unidas o de otros obrigos sanzios de su diritu internatzionale, comente su printzípiu de sa sovranidade e de sa integridade de su territóriu de is Istados.

Articulu 6

Informatzione

Is Parte si pigant s' impita de portare a contu chi is Autoridades, is Organizatziones e is Pessones chi tenent interessu, siant informadas de is diritos e de is doveres istabbilidos de custa Carta.

Parte II

Obietivos e printzípios cunforme a su art. 2 paragrafu 1

Articulu 7

Obbietivos e printzípios

1. In cristione de limbas regionales o de minoria, in is territórios in ue custas limbas benint impreadas e in ue cunforme a sa realtade de dogna limba, is partes ponent a fundóriu de sa política issoro, de sa lezislazione e de sa pràtica, custos obbietivos chi inoghe eus a inditare:
  - a) Su riconnoschimentu de is limbas regionales o de minoria comente espressione de sa

richesa culturale;

- b) Su rispetu de su logu in ue si foeddat dogna limba regionale o de minoria faende in modu chi is divisiones amministrativas chi giai esistint non siant de impizu pro su avaloramentu de custas limbas regionales o de minoria;
- c) Sa necessidadi de una atzione risoluta pro promovere is limbas regionales o de minoria cun su iscopu de das amparare;
- d) Sa fatzilitatzione o su incoramentu pro s' impreu iscritu e a boghe de is limbas regionales o de minoria in sa vida pùbblica e privada;
- e) Su de muntènnere e su de fàghere crèschere relatziones in cussos setores inditaos in custa Carta, intra de is grupos chi impreant una limba regionale o de minoria e is otros grupos de su propiu Istadu chi foedant una limba impreada in sa propia manera;
- f) Su pònnerre a dispositzione is mezos adeguados pro imparare e pro istudiare is limbas regionales e de minoria a totu is livellos;
- g) Su de pònnerre a dispositzione is mezos chi cunsentint a totu cuddos chi foedant una limba regionale o de minoria, chi bivint in su logu inue custa limba est impreada de da podere imparare se ddu desitzant;
- h) Su promovere istudios e cricas asua de is limbas regionales o de minoria in is universidades o in otras iscolas chi tentzant su propiu valore;
- i) Su promovere, in formas zustas, cambios sopranatzionales in totu cussos logos inditaos de custa Carta pro is limbas regionales o de minoria impreadas in sa propia manera in duos o prus Istados.

1. Is parte si pigant s' impita de chi bogare, si fessit chi non ddu apant ancora fatu, calesisiat diferéntzia, esclusione o preferéntzia chi pertocant s' impreu de una limba regionale o de minoria e chi tentzant s' iscopu de ameletzare su mantenimentu o sa creschida de custas limbas. Su de adotare misuras ispeciales pro is limbas regionales o de minoria , pro promovere s' ugualiantzia intra de totu cuddos chi foeddant is limbas regionale o de minoria e is atrus , no est e non cheret essere una discriminatzione pro is otros chi foeddant is limbas prus difusas.
2. Is partes si pigant s' impita de promovere , pro mesu de mezos apropiados, sa possibilitade de si pòdere cumprendere a pare intra de is grupos limbísticos de unu Istadu, mascamete faende in modu chi su rispetu , sa cumprensione pro is limbas regionales o de minoria siat intra de is obbjetivus de sa educatzione e de sa formatzione giada in su Istadu e a ispinghere is mezos de comunicatzione de massa a pissigire su propiu obbjetivu.

3. Inditende sa política cosa issoro pro is limbas regionales o de minoria, is partes si pigant s' impita de cunsiderare is bisonzos e is desitzos de totu cuddos chi foeddant custas limbas. Custos depent fintzes istituire organos incarrigados de cunsigliare is autoridades pro cantu pertocat is cristiones de is limbas regionales o de minoria.
4. Is partes si pigant s' impita de aplicare, **Mutatis Mutandi**, a is limbas non territoriales is printzípios inditados in is paragrafos 1-4. Pro custas limbas sa natura e sa portada de is misuras de pònnere in pràtica pro rendere efetiva custa Carta ant a essere determinadas in modu flessibile, ponende in contu totu is bisonzos e is desizos e su respetu de si tradizionis de totu cuddos chi foeddant is limbas regionale o de minoria.

Parte III

Misuras a favore de s' impreu de is limbas regionales o de minoria in sa vida pública de chi pònnere in pràtica cunforme a is impenzas inditadas in su art. 2 paragrafu 2

Articulu 8

Pro s' imparu

1. Pro cantu pertocat s' imparu, is Partes si pigant s' impita, intra de is làcanas in ue custas limbas sunt foeddadas, cunforme a sa realtade de dogna limba e chentza de fàghere dannu pro s' imparu de is limbas ufitziales de su Istadu:
  - a) a garantire s' educatzione ainnantis de intrare a s' iscola, de is limbas regionales o de minoria o:
    - i) a assicurare una parte manna de sa educatzione chi si faghet ainnantis de intrare a s' iscola in is limbas regionales o de minoria:
    - ii) a pònnere in pràtica una de is misuras inditadas ainnantis assumancu pro cussos pitzocchedos chi sunt de cuddas famíglas chi ddu desizant
    - iii) si is poderes púbbricos non sunt diretamente cumpetentes pro cantu pertocat s' educatzione, de favorire assumancu su de aplicare is cosas inditadas ainnantis in is puntos i) e ii)
  - b) a garantire su imparu primariu in is limbas regionales o de minoria o:
    - i) a assicurare una parte manna de s' imparu primariu in is limbas regionales o de minoria
    - ii) a previdire in sa educatzione primaria chi s' imparu de is limbas regionales o de minoria siat in parte de su curriculum;

iii) a pònnere in pràtica assumancu una de is misuras inditadas in is puntos i -ii assumancu pro is pitzocchedos chi sunt de cuddas famìglias chi ddu desizant;

c) a assicurare su imparu secundariu in is limbas regionales o de minoria o :

i) a assicurare una parte manna de su imparu secundariu in is limbas regionales o de minoria;

ii) a previdire in sa educatzione secundaria, s' imparu de is limbas regionales o de minoria comente parte de su curriculum;

iii) a pònnere in pràtica una de is misuras immentuadas in is capoversos i- ii assumancu pro cussos pitzocos chi sunt de famìglias chi ddu desizant;

d) a assicurare s' imparu tènnicu e professionale in is limbas regionales e de minoria o:

i) a assicurare una parte manna de s' imparu tènnicu e professionale in is limbas regionales e de minoria

ii) a garantire in s' educatzione tènnica e professionale s' imparu de is limbas regionales e de minoria comente parte de su curriculum

iii) a pònnere in pràtica una de is misuras inditadas ainnantis in i- iii assumancu pro cussos pitzoccos chi sunt de famìglias chi ddu desizant

e) a previdire s' imparu universitariu in is limbas regionales o de minoria:

i) a previdire su istúdiu de custas limbas comente dissipinas de s' imparu universitariu

ii) si is cosas inditadas in i-ii non si podent pònnere in pràtica, cunsiderau su ruolu de su Istadu pro cantu pertocat is istitutos de imparu , a promovere su imparu universitariu in is limbas regionales o de minoria

f) a adotare dispositziones in modu chi is cursos de educatzione pro sa gente manna e is cursos de educatzione permanente benzant fatos fintzes in is limbas regionales o de minoria o assumancu:

i) a proponnere custas limbas comente dissipinas de sa educatzione pro sa gente manna o;

ii) si is poderes públicos non sunt cumpetentes, a favorire s' imparu de custas limbas pro sa gente manna

g) a adotare dispositziones pro garantire s' imparu de sa istoria e de sa cultura inue sa limba regionale siat s' espressione;

h) a assicurare sa formatzione permanente de is maistos necessària pro sa applicatzione de is paragrafos a-g atzetados de is Partes;

i) a istituire unu o fintzes prus organos de controllu incarrigados de sighire is misuras

adotadas e sa creschida fata in sa istituzione e in s' isvilupu de s' imparu de is limbas regionales o de minoria e a iscriere, pro cantu pertocat custas cosas, relatas dogna tantu de tempus chi ant a essere publicadas.

1. In crisione de imparu pro cantu pertocat is territórios diferentes dae cussos inue is limbas regionales o de minoria sunt impreadas, is Partes si pigant s' impita de promovere , s' imparu de is limbas regionales o de minoria.

Articulu 9

Sa dustítzia

1. Is Partes si pigant s' impita, pro cantu pertocat is circoscritziones de s' autoridade giudiziaria in ue bivit unu númeru de pessones chi impreat is limbas regionales o de minoria chi zustifichet is misuras ispecificadas inoghe, cunforme a sa realtade de dogna limba e a cundizione chi s' impreu de is possibbilidades ofertas de custu paragrafu non siat cunsiderau de su zuzi de istrobbu pro sa amministratzione de sa dustítzia:

a) In is proceduras penales:

- i) pro prevedire chi is giurisditziones, pro mesu de sa domanda de una de is partes, potzant fàghere sa procedura in is limbas regionales o de minoria
- ii) pro garantire a s' acusadu su diritu de foeddare in sa limba regionale o de minoria cosa sua;
- iii) pro prevedire chi is rechestas e is provas, iscritas o a boghe, non siant cunsideradas improponibiles solu puite ca sunt istetias formuladas in limba regionale o de minoria;
- iv) pro istabilire in is limbas regionalas o de minoria, pro mesu de una domanda, is atos de sa procedura giudiziaria, fintzes si ddu est su bisóngiu cun s' impreu de tradutores, chentza de cumportare ispesas de azunta pro totu cuddos chi tenent interessu.

b) in is proceduras civiles :

- i) pro prividere chi is giurisditziones pro mesu de una domanda de una de is Partes, potzant fàghere sa procedura in limba regionale o de minoria chentza chi custu cumportet atras ispesas;
- ii) pro permíttere, si una parte in una vertentzia depet presentziare in persona in denanti de unu tribunale, chi custa potzat foedare in sa limba regionale o de minoria chentza chi di cumportet ispesa in prus;
- iii) pro permíttere sa produtzione de documentos e de provas in is limbas regionales o de minoria fintzes pro mesu de interpretes o tradutores;

c) In is proceduras in denanti de is giurisditziones cumpetentes in crisione amministrativa;

- i) a prevedire chi is giurisditziones cun domanda de una de is Partes faghent is proceduras in is limbas regionales o de minoria
- ii) a permíttere, si capitat chi una de is partes in una vertentzia depet presentziare in persona in denanti de unu tribunale, chi custa potzat foeddare in limba cosa sua chentza chi custu cumportet atras ispesas:
- iii) a permíttere sa produzzone de documentos e de provas in is limbas regionale o de minoria, pro mesu de s' impreu de interpretes e tradutores
- d) a adotare misuras pro aplicare is capoversos i e iii de is paragrafus b e c e chi s' impreu de interpretes e tradutores non causent ispesas in prus pro totu cuddos chi tenet interessu.

1. Is partes si pigant s' impita:

- a) de non rifiutare sa valididade de is autos giurídicos istabilidos in su Istadu solu poita ca sunt iscritos in una limba regionale o de minoria;
  - b) de non rifiutare sa valididade, intra de sas partes, de is autos giuridicos istabilidos in su Istadu solu ca sunt iscritos in una limba regionale o de minoria e a prevedire chi siant oponibiles a tertzos interessados chi non foeddant custas limbas a cundizione chi siant informados de su contenu de s' auto de cussu chi ddu faghet balere;
  - c) de non rifiutare sa valididade, intra de is partes, de is autos giuridicos istabilidos in su Istadu solu proite sunt iscritos in limba regionale o de minoria;
- 3) Is partes si pigant s' impita de fàghere accesibiles, in is limbas regionales o de minoria, is testos legislativos natzionales de prus importu e cussos chi pertocant totu cuddos chi foeddant custas limbas, assumancu si custos testos non siant giai a dispositzione.

Articulu 10

Autoridades Amministrativas e servitzios pùblicos

- 1. In is circoscriziones de is autoridades amministrativas de su Istadu, in ue risiedint unu nùmeru de pessones de limbas regionales o de minoria chi zustifichet is misuras imentudas cunforme a sa realtade de dogna limba, is Partes si pigant s' impita, intra de is limites possibiles:
  - a) i) a controllare chi custas autoridades amministrativas impreant is limbas regionales o de minoria;
  - ii) a controllare chi is agentes asuta de cuntratu cun su pùblicu impreant is limbas regionales o de minoria pro is relatziones cun sa gente chi ddu foeddant in custas limbas;
  - iii) a controllare chi totu cuddos chi foeddant is limbas regionales o de minoria potzant fàghere domanda iscrita o a boghe pro otènnere una risposta sempre in custas limbas;

- iv) a cuntrollare chi totu cuddos chi foeddant is limbas regionales o de minoria potzant fàghere domanda iscrita o a boghe in custas limbas;
- v) a cuntrollare chi totu cuddos chi foeddant is limbas regionale o de minoria potzant ammustare unu documentu vàlidu iscritu in custas limbas;
- b) a pònner a dispositzione de sa populazione formulàrios e testos amministrativos iscritos in is limbas regionales o de minoria;
- c) a permíttere a is autoridades amministrativas de iscriere documentos in limba regionale o de minoria
  - 1. pro cantu pertocat is autoridades locales o regionales chi tenet podere in territórios in ue bivit unu tantu de gente chi foeddant is limbas regionales o de minoria chi giustifichet is misuras immentuadas in custu iscritu chi sighit, is partes si pigant s' impita a permíttere o a promovere;
    - a) s' impreu de is limbas regionales o de minoria in is amministratziones regionales o locales;
    - b) sa possibilitade pro totu is foeddadores de is limbas regionales o de minoria de presentare demandas orales o iscritas in custas limbas;
    - c) sa publicatzione pro mesu de is colletividades regionales de is testos issoro fintzes in is limbas regionales o de minoria;
    - d) sa publicatzione pro mesu de is colletividades, de is testos issoro, fintzes in is limbas regionales o de minoria;
    - e) s' impreu de sa colletividade de sa Regione de limbas regionales o de minoria in is dibatitos chentza de chi segare a fora sa limba ufiziale de s' Istadu;
    - f) s' impreu de sa colletividade de is limbas regionale o de minoria in is dibatitos de is assembleas cosa issoro, chentza de chi bogare s' impreu de sa limba ufiziale de su Istadu;
    - g) S' impreu, de formas traditzionales de sa toponomastica in is limbas regionales o de minoria;
- 3) Pro cantu pertocat is servitziis pùblicos assicurados a is autoridades amministrativas o a is atras persones chi azint pro contu de custas, is partes contraentes, in ue sunt impreadas is limbas regionales o de minoria si pigant s' impita, in funtzione de sa realtade de dogna limba e in is làcanas de s' arresone:
  - a) a cuntrollare chi is limbas regionales o de minoria benzant impreadas candu sunt in servitziu;
  - b) a permíttere a totu cuddos chi foeddant is limbas regionale o de minoria de presentare una domanda e de arretzire una risposta in custas limbas;
  - c) a permíttere a totu cuddos chi foedant in is limbas regionales o de minoria de presentare

una domanda in custas limbas;

4) pro pònnere in pràtica is cosas inditadas in is paragrafos 1,2 e 3 atzetadas de si partes , custas si pigant s' impita de adotare una o fintzes prus de is cosas inditadas inoghe ainnantis:

a) sa tradutzione o s' interpretatzione si benit preguntada;

b) su reclutamentu e sa formatzione de is funtzionarios e de is atrus agentes pùblicos in nùmeru chi siat suficiente;

c) sa soddisfatzione, pro cantu est possìbbile, de is demandas de is agentes pùblicos chi conoscant una limba regionale o de minoria e chi desitzent essere assegnaos a su territòriu in ue custa limba est impreada;

5) Is partes si pigant s' impita de permettere, asua de una domanda de cuddos chi tenet interessu, s' impreu e s' adotzione de patronimicos in is limbas regionales o de minoria.

Articulu 11

Mezos de comunicatzione de massa

1. Is partes si pigant s' impita, pro totu cuddos chi foeddant is limbas regionales o de minoria, in is territòrios in ue custas limbas sunt foeddadas, cunforma a sa realtade de dogna limba e a sa cumpetèntzia de is autoridades pùblicas una funtzione in custu campu , in s' arrispetu de is princíprios de indipendèntzia e de autonomia de is medios de comunicatzione de massa:

a) In sa misura chi sa arradiu e sa televisione tenent una missione de servitziu pùblicu;

i) a garantire s' istituzione assumancu de una istatzione radiofònica e televisiva in sa limba regionale o de minoria

ii) a promovere o a fatzilitare s' istituzione assumancu de una istatzione radiofònica e de una rete televisiva in is limbas regionales o de minoria;

iii) a adotare dispositziones adeguadas pro fàghere in modu chi is emitentes fatzant trasmissiones in is limbas regionales o de minoria;

b) i) a promovere o a fatzilitare s' istituzione assumancu de una istatzione de s' arradiu in is limbas regionales o de minoria

ii) a promovere o a fatzilitare su de fàghere trasmissiones de s' arradiu in is limbas regionales o de minoria ;

c) i) a promovere s' istituzione de una rete televisiva in is limbas regionales o de minoria

ii) a promovere o a fatzilitare s' emissione in modu regolare de programmas televisivos in is limbas regionales o de minoria

d) a promovere o a fatzilitare sa produtzione e s' emissione de programmas in is limbas

regionales o de minoria

e) i) a promovere e a fatzilitare s' istituzione o su mantenimentu assumancu de unu òrganu de imprenta in is limbis regionales o de minoria

ii) a promovere o a fatzilitare sa publicatzione, in modu regulare, de articulos in is giornales in is limbis regionales o de minoria;

f) i) a ammontare is ispesas suplementares de is medias imprende is limbis regionales o de minoria, si sa lege previdit una assistentzia finantziaria pro is medias;

ii) a immaniare is misuras chi giai esistint de assistentzia finantziaria a is emisiones audiovisivas in is limbis regionales o de minoria

g) a sustènnere sa formatzione de giornalisti e de atru personale pro is medias, imprende is limbis regionales o de minoria.

1. Is Partes si pigant s' impita de garantire sa libertade de aretzire in modu diretu is emisiones de s' aràdiu e de sa televisione de is Istados de acanta, in una limba impreada in modu uguale a una atra limba regionale o de minoria e a non ostacolare sa difusione in custas limbis de emisiones de s' aràdiu e de sa televisione in is Istados de acanta. Custas si pigant s' impita fintzes a controllare chi non bentzent cumandada a is giornales mancu una restrizione a sa libbertade de espressione e de circolatzione de s' informatzione in una limba impreada in modu uguale a una limba regionale o de minoria. Su de pònnere in pràtica sa libbertade immentuada, chi cumportat doveres e responsabbilidades , podet essere sugetu a crachi formalidade , cundizione restrizione o sanzione previdia de sa Lege, chi costituit is misuras necessàrias in una sociedade democratica pro garantire sa sicuresa natzionale, s' integridade de su territòriu e sa siguresa pùblica, sa difesa de s' ordine e sa preventzione de is crìmines, sa protetzione de sa salute e de sa morale, sa protetzione de sa reputatzione o de is diritus de is atos, pro impedire sa divulgatzione de imformatziones confidentziales o pro assicurare s' autoridade o s' impartzialidade de su podere giuditziariu.
2. Is partes si pigant s' impita a cuntrollare chi s' interessu de totu cuddos chi foeddant is limbis regionale o de minoria benzant rapresentados o cunsiderados in s' àmbitu de is istruturas fatas cunforma de sa Lege pro garantire sa libbertade e sa pluralidade de is mezos de comunicatzione de massa.

Articulu 12

Atividades e infraestructuras culturales.

1. Pro cantu pertocat is infraestructuras culturales - comente bibliotecas, videotecas,

tzentros culturales, museos, accademias, teatros e cínemas - is Partes si pigant s' impita, in làcanas de su territóriu in ue custas limbass sunt impreadas e cunforma a is cumpeténtzias chi de is limbass tenet s' autoridade pùblica de:

- a) promovere s' espressione e is iniziative proprias de is limbass regionales o de minoria e a favorire is diferentes mètodos pro atzedere a is òperas iscritas in custas limbass;
- b) a favorire is diferentes mètodos pro acedere in is atras limbass a is òperas iscritas in is limbass regionales o de minoria, promovinde e isviluppende is atividades de tradutzione , de postsincronizzatzione e sottotitolatzione;
- c) a favorire sa possibilitade de acedere in is limbass regionales o de minoria, a operas prodotas in atras limbass, promovende e isviluppende is atividades de tradutzione, de duplicatzione, de postsincronizzatzione e di sototitolatzione;
- d) a cuntrollare chi is organos chi tenet s' incàrrigu de sustènnere diversas formas de atividades culturales, immaniene sa conoschentzia e s' impreu de is limbass e de is culturas regionales o de minoria in is operatziones in ue tenet s' iniziativa o chi sustentint;
- e) a favorire su de pònner a dispositzione de is organos incarrigados de intraprendere o de sustènnere atividades culturales de su personale chi foeddat is limbass regionales e de minoria, in prus de is atras limbass chi foeddat s' atra gente;
- f) A favorire sa partecipatzione direta, pro cantu pertocat is infrastruturas e is programmas de atividades culturales , de rapresentantes de cussos chi foedant is limbass regionales o de minoria;
- g) a promovere o a fatzilitare sa istituzione de unu o de prus organismos incarrigados de arregòllere, arretzire e presentare is òperas prodotas in is limbass regionles o de minoria;
- h) a istituire o a promovere e finantziare servitziis de tradutzione e de crica terminologica, in vista, in particolare de muntènnere e de isvilupare in dogna limba regionale o de minoria una terminologia amministrativa, cummerciale, económica, sotziale, tecnologica o giuridica adeguada.

2. Pro cantu pertocat is territórios diferentes de cussos in ue is limbass regionales o de minoria sunt tradizionalmente impreadas , is Partes si pigant s' impita de autorizare a promovere , si su nùmeru de is foeddantes de una limbba regionale o de minoria ddu giustificat, atividades o infrastruturas culturales apropiadas cunforma a su paragrafu chi precedit.
3. Is partes si pigant s' impita, in sa política culturale de issos aviada a foras, de avvalorare in modu adequadu is limbass regionales o de minoria e sa cultura chi ndhe est espressione.

Articulu 13

Vida económica e sociale

1. Pro cantu pertocat is atividades económicas e sociales, is Partes si pigant s' impita, pro totu s' Istadu:
  - a) De chi bogare de sa lezislazione issoro calesiat dispositzione chi proibit o limitet chentza arresone peruna sa possibilitade de impreare limbas regionales o de minoria in is documentos chi pertocant sa vida económica o sotziale e in particolare in is cuntratos de tribàgliu e in is documentos ténnicos comente is istrutziones de impreu de produtos o de atrezaduras;
  - b) De proibire s' issertzione, in sos regulamentos internos de sas impresas e in sos autos privados, de clausolas chi boghent o limitent s' impreu de sas limbas regionales o de minoria, assumancu intra de sos chi foedant sa matessi limba;
  - c) A fàghere oposizione a sas pràticas chi iscorant s' imperu de sas limbas regionales o de minoria in sas atividades económicas e sotziales;
  - d) A fatzilitare o a promovere cun mètodos diferentes dae cussos imentuos in sos capoversos de ainantis, s' impreu de sas limbas regionales o de minoria.
1. In cristione de atividades económicas e sociales, sas Partes si pigant s' impita, cunforme de sas cumpetènzias de sas autoridades pùblicas , in su territòriu in ue sas limbas regionales o de minoria sunt impreadas a:
  - a) definire, pro mesu de regulamentatziones finantziarias e bancarias, sas modalidades chi ant a permíttere, in cunditziones compatibles cun sos impreos cummerciales, s' impreu de sas limbas regionales o de minoria in sa redatzione de sos órdines de pagamentu (assegno, trata,) o de atos documentos finantziarios o a portare a contu chi custu processu benzat postu in pràtica;
  - b) In sos setores económicos e sociales chi dependent dae su controllu issoro, a fàghere atziones chi promovant s' impreu de sas limbas regionales o de minoria;
  - c) A portare a contu chi sas infraestructuras sociales, comente ispidales, ricoveraos, zaent sa possibilitade de arretzire e de curare in sa limba issoro, sos chi foeddant una limba regionale o de minoria chi tenzant abbisontzu de curas pro arresones de salute de edade o de atras cosas;
  - d) A portare a contu, cunforma a modalidades apropiadas, chi fintzes sas istrutziones de siguresa siant iscritas in sas limbas regionales o de minoria
  - e) de fàghere acesibiles in sas limbas regionales o de minoria sos informos zados de sas autoridades cumpetentes chi pertocant sos diritos de sos consumidores;

Articulu 14

Cambios transfrontalieros

Is Partes si pigant s' impita:

- a) Pro aplicare is acordos bilaterales e multilaterales chi esistint e chi ddos vinculant cun sos Istados in ue est impreada sa propia limba in modu uguale o pro si isfortzare de concludere, si servit, in modu de favorire is atóbios intra de sos chi foeddant sa limba uguale in sos Istados chi tenent interessu, in sos setores de sa cultura , de s' imparu, de s' informatzione, de sa formatzione professionale e de s' educatzione permanente;
- b) In s' interessu de sas limbas regionales o de minoria, pro fatzilitare o promovere sa cooperatzione transfrontaliera, mascamente intra de coletividades regionales o locales, in ue sa limba est impreada in modu uguale.

Parte IV

Aplicatzione de sa Carta

Articulu 15

Raportos periódicos

1. Is Partes presentant fatu fatu a su Segretariu Generale de su Cunsígiu de Europa, in una forma chi depet essere determinada dae su Cumitau de sos Ministros, unu raportu asua de sa política persighida, cunforma a sa parte II de custa Carta, e asua de is misuras adotadas pro aplicare is dispositziones de sa parte III dae issas atzetadas. Su primu raportu depet essere presentadu s' annu chi at a síghere s' intrada in vigore de sa Carta pro cantu pertocat sa Parte in cristione, is otros raportos ant a essere presentados a intervallos de tres annos apustis de su primu raportu.
2. Is Partes rendint pùblicos sos raportos issoro.

Articulu 16

Esamu de sos raportos

1. Is raportos presentados a su Segretariu Generale de su Cunsígiu de Europa pro aplicare su art. 15, sunt esaminados dae unu cumitau de gente esperta cunforma de s' art. 17.
2. Organismos o sótzios legalmente istabbilidos in una Parte, podent atirare s' atenzione de su cumitau de expertos pro cantu pertocat sa cristione relativa a sas impitas pigadas

dae custa Parte pro sa parte III de custa Carta. A pustis de aere consultadu sa Parte interessada, su cunitau de espertos podet tènnere in contu custas informatziones pro preparare su raportu imentuadu in su paragrafu 3 de custu articulu. Custos organismos o sótzios podent fàghere esaminare sas decraratziones chi pertocant sa política posta in pràtica dae una Parte cunforma a sa parte II.

3. Pro cantu pertocat sos raportos imentuados in su paragrafu 1 e sas informatziones zadas in su paragrafu 2, su cunitau de espertos preparat unu raportu pro su cunitau de sos Ministros. In paris de custu raportu due sunt sas osservatziones chi is Partes sunt invitadas a formulare e podet essere réndiu pùblicu dae su cunitau de sos Ministros.
4. Su raportu imentuadu in su paragrafu 3, portat sas propostas chi su cunitau de espertos at fatu controllare a su Cunitau de sos Ministros pro sa preparatzione de calesiat racomandatzione de custu a una de is Partes.
5. Su Segretariu generale de su Cunsígiu de Europa iscriet unu raportu dogna duos annos pro sa assemblea parlamentare pro cantu pertocat su de comente aplicare custa Carta.

Articulu 17

Cunitau de espertos

1. Su cunitau de espertos est cumpostu de unu membru pro dogna Parte, inditadu dae su Cunitau de sos Ministros asua de unu elencu de pessones contradistintas dae integritade morale e cumpetentes in is materias tratadas dae custa carta, chi sunt propostas dae sa parte interessada.
2. Is membros de su cunitau sunt nominados pro unu períodu de ses annos e su mandau issoro podet essere rinovadu. Si unu de cussos chi sunt in parte non podet aderire su mandau cosa sua benit sostituidu cunforme a sa procedura previdia in su paragrafu 1 e su membru nominadu pro ddu sostituere agabbat su mandau de cuddu chi ddu at pretzèdiu.

Parte V

Disponimentos finales

Articulu 18

Custa Carta est aperta a sa frimma de sos Istados chi sunt in parte in su Cunsígiu de Europa. Custa Carta at a essere posta a ratífica, atzetatzione o aprovatzione. Is instrumentos de ratífica,

de atzetazione o aprovazione ant a essere depositados in podere de su Segretariu Generale de su Cunsígiu de Europa.

Articulu 19

1. Custa Carta at a intrare in vigore sa prima die de su mese a pustis de s' iscadentzia de unu períodu de tres meses chi at a comintzare de candu, chimbe de cuddos Istados chi sunt in parte de su Cunsígiu de Europa, ant a zare su assensu pro essere vinculados a custa Carta, cunforma a cantu dispostu de su articulu 18.
2. Pro dogna Istadu chi est in parte e chi at a zare acoa su propiu assensu a essere vinculadu de custa Carta, sa Carta etotu at a intrare in vigore sa prima die de su mese a pustis dae candu at a iscadere unu períodu de tres meses chi at a comintzare de candu at a essere depositadu su istrumentu de ratífica, de atzetazione o de aprovazione.

Articulu 20

1. A pustis de s' intrada in vigore de custa Carta, su Cumitau de sos Ministros de su Cunsígiu de s' Europa at a podere invitare dogna Istadu chi non est in parte de su Cunsígiu de Europa, a aderire a custa Carta.
2. Pro dogna Istadu chi aderit a sa Carta, custa at a intrare in vigore sa prima die de su mese a pustis dae candu at a iscadere unu períodu de tres meses chi at a comintzare dae candu at a essere depositadu su istrumentu de adesione in podere de su Segretariu generale de su Cunsígiu de Europa.

Articulu 21

1. Dogna Istadu podet, candu at a frimmare o at a depositare su istrumentu de ratífica, de atzetazione, de aprovazione o de adesione, formulare una o fintzes prus reservas a sos paragrafos 2 -5 de su articulu 7 de custa Carta. Non est permitia mancu una atra riserva.
2. Dogna Istadu contraente chi at formuladu una riserva pro cantu pertocant sas crisiones de su paragrafu de ainnantis da podet arritirare totu o in parte indiritzende una notifica a su Segretariu Generale de su Consígiu de s' Europa. Su ritiru at aere

efetu de candu at a essere arretziu dae su Segretariu Generale, de custa notifica.

Articulu 22

1. Dogna Parte podet denunziare, in dogna tempus, custa Carta pro mesu de una notifica indirizata a su Segretariu generale de su cunsígiu de Europa.
2. Sa denúntzia at a tènneru efetu sa prima die de su mese chi at síghere sa iscadentzia de unu períodu de ses meses comintzande de candu at a essere arretzia sa notifica de su Segretariu Generale.

Articulu 23

Su Segretariu Generale de su Cunsígiu de Europa at a notificare a sos Istados chi sunt in parte de su Cunsígiu e a dogna Istadu chi at a aere aderiu a custa Carta:

- a) Dogna frimma;
- b) Su depositu de dogna istrumentu de ratifica, de acetazione, de aprovazione, de adesione;
- c) sa data de intrada in vigore de custa Carta, cunforma de sos art. 19 e 20 de sa Carta etotu;
- d) Dogna notifica arretzia pro aplicare sas dispositziones de su art. 3 paragrafu 2;
- e) Dogna atru autu, notifica o comunicatzione chi pertocat custa Carta.

In fede sos sotaiscritos, pro custu fine autorizados, ant frimmadu custa Carta.

Fattu a Istrasburgo, su 5 de santuaini de su 1992, in Frantzesu e in Inglesu, totu e duos testos faende fede, in unu esemplare a sa sola chi at a essere depositadu in sos archívios de su Cunsígiu de Europa. Su Segretariu Generale nde at a comunicare una copia tzertificada cunforma a dognunu de sos Istados chi sunt in parte de su Cunsígiu de Europa e a dogna Istadu invitadu a aderire a custa Carta.

